

Un segle i mig d'història de la Biblioteca Pública de Girona

per

Enric Mirambell Belloc

CONFERÈNCIA PRONUNCIADA EL DIA 13 DE MAIG DE 1998 A L'AUDITORI
"JOSEP VIADER" DE LA CASA DE CULTURA DE GIRONA, AMB MOTIU
DEL 150^è ANIVERSARI DE LA BIBLIOTECA PÚBLICA DE GIRONA

Un segle i mig d'història
de la Biblioteca Pública de Girona

**Un segle i mig d'història de la
Biblioteca Pública
de Girona**

Per

Enric Mirambell i Belloc

CONFERÈNCIA PRONUNCIADA EL DIA 13 DE MAIG DE 1998 A L'AUDITORI
JOSEP VIADER DE LA CASA DE CULTURA DE GIRONA, AMB MOTIU DEL
150 ANIVERSARI DE LA BIBLIOTECA PÚBLICA DE GIRONA.

GIRONA
MMXXIII

Mirambell i Belloc, Enric

Un segle i mig d'història de la Biblioteca Pública de Girona / per Enric Mirambell i Belloc. — Girona : Servei de Biblioteques de la Diputació de Girona, 2023. — XXXIX pàgines, 2 pàgines no numerades ; 16 cm

I. Girona (Catalunya. Província) - Servei de Biblioteques
1. Biblioteca Pública de Girona - Història - Assaigs, conferències, etc.
027(467.1 Gi Girona)

© Enric Mirambell i Belloc

© D'aquesta edició: Diputació de Girona

Diputació de Girona
Biblioteques

Correcció lingüística: Serveis Lingüístics de la Diputació de Girona

Format: en octau, 105 × 154 mm

Tipografia: Caslon

Interior imprès a 1 + 1 tintes (color negre)

Paper òfset amb volum, Coral Book Ivory de 90 gr. 1.5.

Enquadernació en rústica cosida

Tiratge: 500 exemplars

Impressió: Impremta Aubert

Dipòsit legal: GI 984-2023

Un segle i mig és una fita important en la vida d'una institució. Al llarg d'aquest lapse de temps es produeixen grans canvis, suficients per poder generar una interessant història. Hem de deixar molt clar que l'objectiu fundacional de la Biblioteca no era, com seria ara, el de promocionar la lectura, sinó el salvament i la consecució d'un fons bibliogràfic que estava en perill de perdre's i part del qual ja s'havia dispersat.

El moment històric que es vivia no era gaire propici a la tasca de difusió cultural. La demanda social era escassa i els mitjans amb què es comptava eren molt deficitaris. Girona tenia un cens molt reduït. La ciutat patia encara les conseqüències de la Guerra del Francès i molt especialment els estralls provocats pel setge de 1809. La recuperació era difícil i la inestabi-

litat política i social no l'afavoria. La guerra carlina havia omplert el país de sang, d'odis i de venjances.

La projecció de la ciutat sobre la recentment creada província era escassa, a causa de la gran dificultat de les comunicacions. No havia arribat encara el ferrocarril i els camins eren dolents i insegurs. No era, doncs, un moment gaire propici per emprendre un projecte cultural.

L'any 1835 la desamortització de Mendizábal havia afectat la integritat de les biblioteques monàstiques i conventuals. A la ciutat hi havia un monestir benedictí i vuit convents de diversos ordes, i a la província, nombroses cases religioses entre les quals destacaven els monestirs de Ripoll i de Sant Feliu de Guíxols. Tots ells tenien la seva biblioteca, alguna de les quals era d'una rellevància extraordinària. Al llarg dels segles s'havien anat acumulant molts llibres de notable qualitat.

Fora d'alguna biblioteca particular de relativa importància, les úniques que hi havia a les nostres comarques eren les eclesiàstiques, la major part de les quals varen ser afectades per l'exclaustració.

Ja anteriorment, les diverses vicissituds històriques havien originat pèrdues de llibres. En el segle XVIII l'expulsió dels jesuïtes implicà la dispersió de la biblioteca del col·legi de Sant Martí, notable institució docent que havia competit amb la Universitat. L'abandó de Sant Pere de Rodes quan els monjos s'esta-

bliren a Vila-sacra i a Figueres propicià la pèrdua d'una bona part dels llibres que havia atresorat el més important dels monestirs de les terres gironines.

Al final d'aquell mateix segle, la Guerra Gran va fer notar els seus efectes en l'ocupació d'alguns monestirs i en la sostracció d'importants joies bibliogràfiques.

Ja en el segle XIX, la Guerra del Francès ocasionà pèrdues irreparables. La decidida participació dels religiosos gironins en la defensa de la ciutat va ser la causa que després de la capitulació la major part dels clergues regulars fossin deportats a França i que els convents fossin ocupats per les tropes vencedores.

L'any 1814, els frares van tornar als seus convents i es reorganitzà la vida claustral. Però, quan encara la recuperació era molt incompleta, retornà l'exclaustració amb els canvis polítics del trienni.

En aquest breu període, entre els anys 1820 i 1823, es formularen dos interessants projectes que podien haver afectat molt positivament la vida cultural gironina: la Universitat de Segon Ensenyament i la Biblioteca Pública. De la primera només en coneixem el nom. No s'especifica quin era el contingut del centre docent que es projectava. Pel que fa a la Biblioteca Pública, ja consten unes actuacions.

El director de l'Arxiu de la Corona d'Aragó, Pròsper de Bofarull, rebé l'encàrrec del govern de Madrid de recollir els llibres dels convents suprimits i organit-

zar una biblioteca a la capital de cada demarcació. El senyor Bofarull emprengué amb gran interès i eficàcia aquesta gestió. Envià a Girona, com a delegat seu, el marquès de Campmany amb instruccions molt concretes. Es tractava de destinar, com a local de la projectada biblioteca, el convent de Sant Francesc, el magnífic edifici gòtic que s'aixecava en l'espai que ocupa ara la part més oriental del carrer Nou i l'avinguda de Sant Francesc.

Però l'acció del marquès topà amb la del comissionat dels Béns Públics. Si l'un defensava els interessos culturals, l'altre valorava els econòmics. És, portada a nivell local, la constant diferència d'objectius entre el departament d'Educació i el d'Hisenda de qualsevol govern.

Campmany treballava per salvar els llibres i donar-los una dedicació adequada. El comissionat es preocupava només de treure el màxim rendiment econòmic dels edificis i dels objectes confiscats.

La recollida de llibres i l'organització de la projectada biblioteca implicava unes despeses a les quals s'oposava el comissionat.

Tanmateix, la tenacitat de Bofarull i de Campmany va tenir el suport del «Jefe Político» —antecedent del governador civil— i la Biblioteca es començà a posar en marxa.

Però, amb la vinguda dels Cent Mil Fills de Sant Lluís es redreçà la situació política, els frares recupe-

raren els seus convents i els llibres van retornar a les respectives biblioteques.

Amb tots aquests vaivens es va produir un inevitable degoteig. Es allò de «a cada bugada es perd un llençol».

Després d'uns quants anys d'una molt relativa i precària recuperació, arribà la definitiva exclaustació, amb les lleis desamortitzadores del ministre Juan Álvarez Mendizábal.

La confiscació per part de l'Estat dels béns eclesiàstics es va fer d'una manera molt barroera i desordenada. El profit econòmic per a l'erari públic va ser molt limitat, mentre que alguns particulars, poc escrupolosos, varen fer el gran negoci. La pèrdua de patrimoni cultural va ser copiosa i irreversible.

Els religiosos —com sol passar en situacions semblants— creien que es tractaria d'una situació passatgera. S'emportaren alguns llibres per al seu ús personal i en distribuïren per les cases de famílies amigues, amb el propòsit de recuperar-los quan es reprengué la vida comunitària. Però, com que aquesta premissa no s'acomplí, aquests llibres es dispersaren definitivament.

Els edificis expropiats es mantingueren durant un bon temps sota un control molt relatiu. S'hi podien infiltrar fàcilment intrusos i sostreure llibres i altres objectes. Alguns edificis foren saquejats i molts llibres —fruit de vendes fraudulentes— anaren a parar a magatzems de drapaires o a biblioteques estrangeres. Per-

gamins artísticament cal·ligrafiats i il·luminats serviren per confeccionar pàmpols, tambors o elements de pirotècnia.

Un coneixement aproximat dels fons bibliogràfics monacals ens el donen el *Viaje literario a las iglesias de España*, del pare Villanueva, l'*España sagrada*, iniciada pel pare Flórez i les obres del canonge Barraquer, *Las casas de los religiosos de Cataluña en el primer tercio del siglo XIX* i *Los religiosos de Cataluña del primer tercio del siglo XIX*.

Villanueva va ser a Girona abans del 1808 i va obtenir dades dels arxius i de les biblioteques eclesiàstiques. El pare La Canal, que amb el pare Merino continuava l'obra iniciada per Flórez, va venir després del 1814 i en els mateixos centres d'informació ja va trobar les alteracions ocasionades per la Guerra del Francès.

El canonge Barraquer —oncle del cardenal Vidal i Barraquer—, que va publicar les esmentades obres els anys 1906 i 1918, va treballar sobre la documentació de la desamortització i també sobre la base de relats personals.

Més recentment, el Dr. Lluís Batlle i Prats va publicar un complet estudi de la biblioteca monàstica de Sant Feliu de Guíxols, utilitzant-ne els índexs que es conserven a la Biblioteca Pública.

L'exclaustració s'havia produït l'any 1835 i fins passats dos anys el govern no donà cap mostra de preocupar-se pel destí dels llibres confiscats. La Llei de 29 de juliol de 1837 i la Reial ordre de 22 de setembre de 1838 disposaven que els llibres procedents dels monestirs i

convents suprimits es recollissin i passessin a integrar el fons de les biblioteques provincials. Però la Biblioteca de Girona encara no havia estat creada i, per tant, les esmentades disposicions oficials varen caure en el buit.

No es preveia l'organització de la Biblioteca, ni menys encara la seva dotació econòmica. L'ambient en què vivia el país no era pas el més propici per a les actuacions de caràcter cultural. Estàvem en plena guerra carlina i la situació era molt inestable.

L'any 1840 la cosa començà a moure's. El governador civil, d'acord amb el vicari capitular, ordenà que l'administrador del Seminari recollís els llibres que hi havia dispersats i els diposités al Seminari.

La dècada dels anys quaranta es caracteritzà per ser més pacífica, encara que en els darrers anys s'encengués la Segona Guerra Carlina. Tanmateix es notà un revifament de l'activitat cultural, que es concretà en una major atenció dels poders públics i de les institucions per a la millora de l'ensenyament i el foment de la cultura. Potser ho feien per contrarestar l'acció del Seminari, que en aquells moments era l'únic centre educatiu de cert nivell i que estava molt polititzat, i no pas en la tendència governamental.

L'any 1844 es creà l'Escola Normal masculina i el 1845, l'Institut Oficial de Segon Ensenyament, el qual havia tingut com a antecedents l'Institut Provincial, promogut per la Diputació, i el Col·legi d'Humanitats, promogut per l'Ajuntament.

L'any 1847 el director de l'Institut, el Dr. Miquel Ametller i Marill, encarregà al catedràtic d'Història, Josep Antoni Secret, els treballs previs a la creació de la Biblioteca. Complint una ordre del governador civil es van traslladar 4.541 llibres des del Seminari a l'Institut. Aquest lot constituïria el fons fundacional de la biblioteca que es crearia l'any 1848. Tots aquells llibres procedien del fons monàstic que la desamortització havia posat a les mans de l'Estat; però no eren tots els fons monàstics, ni de bon tros. A més dels exemplars que s'havien dispersat, una part dels que s'havien reunit l'any 1840 al Seminari restaren allí i, així com el conjunt de volums que passaren a la Biblioteca s'ha conservat íntegrament, els que quedaren al Seminari han sofert altres espoliacions, especialment la de l'any 1936. Actualment, la biblioteca del Seminari posseeix encara llibres del fons monacal. Tant en aquesta biblioteca com en la Pública hi ha obres incompletes que amb una tasca pacient de confrontació, no totes, però sí que algunes, es podrien completar.

Com dèiem, l'any 1848 es creà la Biblioteca que s'anomenaria de l'Institut, que dependria del centre docent i que estaria al seu servei. El director de l'Institut nomenà el bibliotecari, càrrec que durant deu anys exercí amb gran zel el ja esmentat catedràtic Josep Antoni Secret; ho faria sense percebre cap retribució per un treball que era dur i delicat.

El primer local de la Biblioteca va ser una gran nau, orientada a ponent, de la planta principal de l'edifici del carrer de la Força. Espai que després va ser dedicat a Gabinet de Física i que ara és el dipòsit de l'Arxiu Històric de la Ciutat.

L'any 1856 es varen recuperar uns centenars de llibres que estaven dipositats a l'Hospital de Santa Caterina. El 1857, uns altres que es trobaven a la casa del capellà major de la Bisbal.

L'any 1858 es creà, a nivell estatal, el Cuerpo Facultativo de Archiveros, Bibliotecarios y Anticuarios, denominació aquesta darrera que posteriorment es canviaria per la d'Arqueólogos. Al mateix temps la Biblioteca passava a tenir caràcter públic i adquiria la denominació de Provincial.

En el discurs que va pronunciar en l'acte d'obertura del curs 1858-1859, el Dr. Ametller lamentava que l'Institut hagués perdut la titularitat de la Biblioteca, a la qual havia destinat recursos propis provinents d'estalvis en les despeses del centre docent. També destacava la gran labor que durant aquells deu anys havia realitzat el professor Secret. Expressava, però, la seva confiança en el fet que professors i alumnes continuarien beneficiant-se dels serveis de la Biblioteca.

El 20 de novembre de 1858 s'obria el centre de lectura al públic en general. En aquell moment comptava amb 7.140 volums.

Els facultatius que successivament estigueren al capdavant de la Biblioteca mantingueren bones relacions amb l'Institut i alguns hi practicaren la docència. Com a tècnics que eren van realitzar una bona feina d'organització. El Dr. Nicolau Magan va catalogar la col·lecció de manuscrits. Joaquim Carreras i Massanet va ocupar el càrrec de bibliotecari durant un bon nombre d'anys i va realitzar una meritòria labor.

Entre 1858 i 1881 la Biblioteca va viure un període florent, amb una concurrència notable de lectors que algun any arribaren a deu mil, xifra important per a la Girona d'aquell moment. Els lectors eren professors i alumnes de l'Institut i del Seminari, i alguns, estudiosos locals. És l'època de la Renaixença, de l'Associació Literària i de la *Revista de Girona*, i hi havia un nucli, minoritari, però molt actiu, d'intel·lectuals que es dedicaven a l'estudi i a la recerca.

L'any 1868 al bibliotecari senyor Carreras li tocà una labor molt desagradable i compromesa; va rebre l'encàrrec de fer-se càrrec dels fons que integraven la biblioteca de la Catedral. Com a funcionari no podia evitar el compliment del que se li ordenava, però procurà actuar amb la màxima discreció.

El secretari del Govern Civil es va presentar a la Catedral per segellar les portes de l'arxiu i de la biblioteca i fer-les vigilar per la guàrdia civil. Uns dies més tard, el governador en persona, acompanyat del bibliotecari senyor Carreras, accedí a la Catedral per mate-

rialitzar la confiscació. Controlades pels guàrdies totes les portes del temple, fins i tot la que comunica amb el palau episcopal, i sense fer cas de la protesta que va formular el capítol catedralici, es traslladaren a la Biblioteca Provincial les peces més importants de la biblioteca capitular, entre les quals el *Beatus* i la *Bíblia* de Carles V.

L'any següent el govern de Madrid disposà que aquelles joies bibliogràfiques fossin enviades a la capital de l'Estat per integrar-les a la Biblioteca Nacional. La protesta gironina va ser unànime. La Comissió de Monuments va amenaçar de dimitir en ple i va moure totes les institucions i corporacions per elevar queixes al Govern per tal d'evitar l'espoli del patrimoni gironí.

Era secretari de l'Ajuntament el notable historiador Julián de Chía, el qual va redactar l'escrit de protesta que la corporació municipal elevà a la superioritat. Després de posar en relleu que ni els generals francesos, l'any 1809, ni els reis d'Espanya quan visitaren la ciutat no s'havien atrevit a apropiarse d'aquells llibres que tots havien contemplat i admirat —no era gaire probable que els darrers reis que havien visitat Girona, Carles IV i Ferran VII, s'enamoresin de cap llibre—, acabava dient textualment: «Serà reservada als herois de la Revolució de Setembre la trista glòria de fer el que no es varen atrevir a fer els monarques espanyols ni els enemics de la nostra nacionalitat, malgrat tot el

poder que per fer-ho els donava el prestigi de la victòria i el domini de la força?».

Tot aquest enrenou provocà una contraordre, i els famosos còdexs es mantingueren dipositats a la Biblioteca Provincial fins que, l'any 1875, un canvi de la situació política propicià el seu retorn a la Catedral.

L'any 1869 s'instaurava la Universitat Lliure de Girona, i el rector demanà que se'ls facilitessin llibres de la Biblioteca Provincial per furnir la del nou centre docent. La resposta va ser absolutament negativa, i argumentaren que la Biblioteca estava al servei de tots els ciutadans, inclosos els professors i els estudiants universitaris.

El fons de la Biblioteca estava integrat per una col·lecció de manuscrits, alguns de gran valor, encara que els millors que havien posseït els monestirs gironins es trobaven a París o a l'Arxiu de la Corona d'Aragó. També hi havia un bon nombre d'incunables i valuoses edicions d'entre els segles XVI i XIX. La temàtica del fons bibliogràfic era essencialment religiosa i humanística: obres de teologia, de dret canònic i romà, *Flors Sanctorum*, sermonaris; algunes obres de literatura clàssica, d'història i de filosofia.

Bona part d'aquest fons monàstic prové del monestir benedictí de Sant Feliu de Guíxols. El que havia estat abat d'aquell cenobi i després va ser elevat a la seu episcopal de Mallorca, fra Benet Panyelles i Escardó, en morir llegà a l'abadia de Sant Feliu la seva important biblioteca. Aquests llibres es distingeixen per l'anotació:

«Ex libris Reverendissimi Panyelles». La procedència d'altres volums es pot detectar no sols pels signes de propietat, quan hi consten, sinó també per la signatura topogràfica corresponent a la respectiva biblioteca, i la d'alguns també pel sistema de relligat.

Al fons fundacional s'hi anaren afegint els llibres que s'anaven comprant després de la creació de la Biblioteca. Aquests eren preferentment obres de caràcter científic, molt especialment de física i de química.

L'any 1881 constituïen el fons de la Biblioteca un total de 9.562 volums. Es considerava una biblioteca ben dotada i actualitzada.

La relació amb l'Institut va tenir els seus avantatges i les corresponents servituds. D'una banda, l'organització inicial i la posada en funcionament es deu totalment a l'Institut. Posteriorment, en els períodes en què quedava vacant el càrrec de bibliotecari, el director de l'Institut vetllava per la integritat del centre i designava un catedràtic per diligenciar el servei de propietat intel·lectual inherent a la Biblioteca.

D'altra banda, quan l'Institut volgué muntar un gabinet de física, la Biblioteca hagué de cedir el seu local i traslladar-se a la planta inferior. Quan l'Institut va instal·lar un gimnàs, la Biblioteca hagué de renunciar a l'espai que destinava a dipòsit i situar els duplicats i l'hemeroteca en un local fosc, humit i ple de carbonissa. Quan l'Institut necessità més aules, utilitzà la sala de lectura de la Biblioteca.

La Biblioteca restà tancada des del gener del 1882 fins a l'octubre del 1883, mentre es realitzaven les obres de la nova instal·lació i el trasllat dels llibres des del seu primitiu emplaçament al pis principal a la planta baixa del mateix edifici, amb idèntica orientació i una mica més d'espai.

El centre de lectura ja no tingué el prestigi i la concurrència propis dels anys anteriors. Fins a finals de segle, el nombre de lectors se situà entre els dos mil i tres mil l'any.

L'historiador i cronista oficial de la ciutat, Enric Claudi Girbal, mort el gener del 1896, llegà a la Biblioteca la seva col·lecció d'obres d'autors gironins. També ingressà a la Biblioteca el fons musical del compositor i notable cantant Llorenç Pagans.

L'any 1903, en dissoldre's l'Associació Literària de Girona, la biblioteca d'aquesta entitat passà a la pública. D'aquest fons, en forma part tot l'aplec d'obres inèdites presentades i no premiades en els certàmens que l'Associació celebrà anualment des del 1872 fins al 1902. Un estudi pacient i acurat d'aquest material podria donar resultats insospitats.

Amb l'entrada del nou segle, baixa encara més el nombre de lectors, mentre que el fons bibliogràfic resultava cada vegada més antiquat.

Un director il·lustre del centre va ser el senyor Eduardo González Hurtebise, bon investigador de la història, que publicà diverses monografies referents a

Sant Feliu de Guíxols. El càrrec anava annex al d'arxiu de la delegació d'Hisenda. Fins a l'any 1918, a l'arxiu d'Hisenda es conservava la documentació procedent dels arxius afectats per la desamortització. En aquesta documentació va basar les seves publicacions l'il·lustre historiador Francesc Xavier Montsalvatge. El funcionari, inclinat als estudis històrics, trobava millor camp de treball a l'arxiu que a la Biblioteca, i hi dedicava la major atenció. Així ho feu també, uns anys més tard, Jesús-Ernesto Martínez Ferrando. L'un i l'altre acabaren la seva vida professional exercint la direcció de l'Arxiu de la Corona d'Aragó.

La Biblioteca passà molts anys amb direccions efímeres, alternant amb períodes en què la plaça romania vacant, fet que no afavoria gens la bona marxa del centre.

L'any 1922 s'hi incorporà el facultatiu José Martínez Planells, el qual va romandre deu anys a Girona. Era un funcionari competent, eficaç i dedicat essencialment a la Biblioteca. Completava la seva activitat amb una plaça d'adjunt a l'Institut, que no el distreia gaire de la seva ocupació bàsica. La labor d'aquest funcionari exemplar es veia condicionada per l'escassetat de mitjans amb què comptava. No es podien fer obres, no es podien comprar llibres, no hi havia lectors. Algun any el nombre de persones que acudien a la Biblioteca no sobrepassava els tres-cents. Es preocupava de mantenir actualitzada la secció local, però s'havia de refiar més dels donatius dels autors que de les compres que

la manca de consignació impedia. Tenia cura d'aplegar les publicacions periòdiques de la ciutat i també algunes de les comarques. Però no hi havia una clara legislació sobre el dipòsit legal que facilités mantenir la integritat i l'actualització de l'hemeroteca.

Uns paràgrafs de la Memòria corresponent a l'any 1922 són ben explícits: «Fa tant de fred a la Biblioteca que els pocs lectors que la freqüenten s'han de refugiar, com jo mateix, ben a prop de l'estufa, on poden alimentar l'esperit deixant de pensar en les necessitats materials. Això és causa que els lectors, en lloc de quedar-se a la Biblioteca, demanin els llibres en préstec per llegir-los a casa sense tantes penalitats. [...] Em va cridar l'atenció un soroll estrany; vaig anar a mirar què passava i era que havia caigut un envà arrossegant una prestatgeria, amb tots els llibres que contenia».

En la Memòria de l'any 1924 podem llegir: «Pocs lectors, pocs llibres; com és natural. De tant en tant es presenta un estudiós que busca un llibre rar o un llibre nou, que és el mateix. En aquesta casa raresa i novetat són paraules sinònimes. En aquesta casa els mateixos fulls del calendari serveixen d'un any per l'altre; tots marquen les mateixes efemèrides».

El senyor Martínez quan té ocasió de participar en un concurs de trasllat deixa Girona per anar-se'n a Saragossa, al mateix temps que la seva muller, la senyora Mercedes Doral, professora de geografia de la Normal, pot canviar l'escola de Girona per la d'Osca.

L'any 1949 es rebé a la Biblioteca un paquet que contenia un llibre i una amable carta del senyor Martínez. Explicava que des de l'any 1932 fins a aquell moment no havien pogut instal·lar definitivament el seu domicili a Saragossa i que, en obrir una caixa que contenia llibres, havia trobat aquest que era de la Biblioteca de Girona, i el retornava donant totes les explicacions i demanant disculpes.

Succeí el senyor Martínez en la direcció de la Biblioteca la senyora Maria Antonia Corrales, que seria la primera dona que ocuparia la direcció del centre.

En la Memòria de l'any 1934 la senyora Corrales fa constar que, en ocasió del traspàs del servei a la Generalitat, s'ha fet un inventari de la Biblioteca en el qual consta que el fons està integrat per 19.493 volums, 148 incunables i 143 manuscrits. Fa notar que s'ha instal·lat la llum elèctrica. Fins a aquell moment només es treballava amb llum natural, fet que obligava a adaptar els horaris de tarda, que a l'hivern no es podien allargar gaire més enllà de les tres de la tarda.

El corrent elèctric es prenia d'una línia de socors de què gaudia l'edifici de l'Institut, provinent de l'enllumenat públic. Però el voltatge era tan baix que la il·luminació resultava d'una migradesa llastimosa. Per pal·liar-ho en certa manera, s'havien d'utilitzar bombetes de 90 volts que només es podien adquirir, com una relíquia, en un establiment que encara existeix sota les voltes de la plaça del Vi.

Llegim textualment en la mateixa Memòria: «Ens trobem en una situació veritablement lamentable. Hem contret deutes i ens manca el més indispensable per romandre en aquests locals ombrívols i humits. És molt lamentable que la Biblioteca Municipal hagi rebut una subvenció de l'Estat, mentre que aquesta dependència oficial no disposi del més necessari».

Quan es presentà l'ocasió, la senyora Corrales optà a una plaça a Barcelona. La direcció de la Biblioteca de Girona quedà vacant i així es trobava quan esclatà la Guerra Civil.

Durant aquell temps excepcional cuidà del centre el subaltern Josep Alegrí, el qual va mantenir la biblioteca oberta fins que les circumstàncies aconsellaren suspendre el servei. Però ell estigué sempre en el seu lloc de treball amb una fidelitat extraordinària, fins al punt que, per evitar possibles estralls en el moment de la retirada, els darrers dies de la guerra no es movia de la Biblioteca, ni de nit ni de dia, hi menjava —el poc que es podia menjar aquell temps— i hi dormia, sempre atent al que pogués passar. En aquella tràgica avinentesa la Biblioteca no experimentà cap dany ni es perdé cap llibre.

Normalitzada la situació, es creà a cada província un Patronato para el Fomento de las Bibliotecas, Archivos y Museos Arqueológicos. Presidia aquest organisme el governador civil i en formaven part el president de la Diputació i l'alcalde de Girona, com

també algunes persones destacades, entre les quals el senyor Joaquim Pla Cargol. El director o directora de la Biblioteca actuava com a secretari del Patronat, i aprofitava les reunions per exposar les necessitats de la Biblioteca i demanar solucions als màxims responsables de la vida política i administrativa de la província. El funcionari sentia que tenia el suport del senyor Pla Cargol, que gaudia d'un gran prestigi i les seves opinions eren molt considerades pels mandataris. Si s'aconseguia interessar el governador en un tema, l'adhesió de l'alcalde i del president de la Diputació eren immediates. I d'aquí en podien sortir ajudes imprescindibles.

En aquelles sessions es posà de manifest la necessitat de trobar per a la Biblioteca un emplaçament més cèntric i accessible, més acollidor i més funcional. Posats a buscar solucions, la primera proposta va consistir a aprofitar l'antiga Biblioteca Municipal de la Rambla. Aquell edifici va ser construït en els darrers anys vint, amb destí a la biblioteca que l'Ajuntament creà, en virtut d'un conveni amb el periodista i escriptor Artur Vinyardell, el qual cedia tot el seu fons bibliogràfic a canvi que se'l nomenés bibliotecari de per vida. El nou centre de lectura s'inaugurà l'any 1932 i va ser clausurat el 1938.

El projecte consistia a aixecar un nou pis sobre la planta baixa existent. Amb això hauria quedat desfigurat l'edifici i la Rambla hauria perdut sol, aire i llum. I

amb tot, encara no es resolva satisfactòriament el problema. Atesos tots els condicionaments, es desestimà la proposta.

L'any 1944 accedí a la direcció de la Biblioteca la senyora María Oyarzún, jove, molt emprenedora, ingressada feia poc en el «Cuerpo Facultativo», amb molts dots per al tracte i un gran poder de convicció. La seva senyorívola presentació i el prestigi del seu cognom li facilitaren ser atesa en els medis oficials. Es proposà instal·lar adequadament la Biblioteca i si bé no va poder aconseguir-ho sí que ho deixà ben encarilat.

A falta de millor solució s'emprengué un pla que podria resoldre parcialment el problema. Llogà uns despatxos en l'entresol d'una casa acabada de construir al carrer Ferran Agulló. Allí s'hi adequaria una sala de lectura i un despatx de direcció. S'hi situarien els llibres més moderns, mentre que el fons antic quedaria dipositat en el vell local de l'Institut. El Ministeri d'Educació consignà la quantitat de 10.000 pessetes per a obres i mobiliari, de les quals es gastà una petita part en uns senzills treballs d'adaptació.

En una reunió del Patronat es van fer notar els inconvenients que oferia l'esmentat projecte, i el president de la Diputació, Miquel Cuesta, va oferir una nau de l'edifici de l'Hospici, si l'Estat estava disposat a fer-se càrrec de les obres d'adequació i instal·lació. L'oferta fou rebuda amb entusiasme i acceptada unànimement.

De la negociació entre el Ministeri d'Educació i les corporacions locals, en sortí un conveni que faria possible una bona solució per al problema bibliotecari gironí.

D'acord amb aquest conveni, establert l'any 1945, l'Estat aportà el fons de la Biblioteca Provincial i es feu càrrec de les obres d'instal·lació, exceptuant la part corresponent a mà d'obra. La Diputació aportà el local i la seva brigada realitzaria les obres d'adaptació. L'Ajuntament cediria els llibres i el mobiliari de la clausurada Biblioteca Municipal.

El local proposat comprenia tres mòduls de 7 x 7 m de la part est de l'edifici de l'Hospici. La senyora Oyarzún mostra un interès molt especial que la Biblioteca tingués entrada independent des del carrer; volia evitar que la gent conegués el centre de lectura com la «Biblioteca de l'Hospici». I aconseguí que es transformés en porta la primera finestra de la façana principal del gran edifici.

Ja en curs les obres, es feu notar que el local resultaria insuficient. El president de la Diputació oferí doblar l'espai cedit si l'Estat es comprometia a incrementar convenientment el pressupost d'obres. El nou projecte d'ampliació es tramità a Madrid; mentrestant, els treballs quedaren paralitzats i la senyora Oyarzún obtingué l'excedència per passar a dirigir l'Arxiu Municipal de Sant Sebastià.

Després d'uns anys d'espera, el Ministeri aprovà el pressupost que estava pendent i es realitzaren les

obres fins a la seva culminació. L'any 1951 quedà el local enllestit i aquell estiu es realitzà el trasllat de la biblioteca des del local del carrer de la Força a les modernes instal·lacions.

La plantilla de la Biblioteca la integraven un facultatiu, un auxiliar i un subaltern. En aquells moments els tres llocs de treball eren vacants. Un director interí s'havia de responsabilitzar de tot, amb la cooperació d'un eficient col·laborador que era mínimament gratificat amb els estalvis de les escasses consignacions que per a material no inventariable rebia la Biblioteca.

Sense cap consignació especial per cobrir les despeses del trasllat i fixada ja la data de la inauguració, s'hagueren de buscar les ajudes indispensables. El governador civil cedí els serveis de la camioneta d'«Auxilio Social» i l'Ajuntament hi destinà dos manobres de la brigada d'obres. Camió d'auxili social i local a l'Hospici podia donar a la Biblioteca un caràcter de beneficiari dels serveis assistencials.

El 29 d'octubre de l'any 1951 se celebrava l'acte inaugural amb una gran solemnitat. Hi assistiren les autoritats locals i el director general d'Arxius i Biblioteques, vingut expressament des de Madrid.

Al fons de la Biblioteca Pública s'hi incorporava el de l'antiga Biblioteca Municipal, integrat per les biblioteques particulars d'Artur Vinardell i de Narcís Xifra, l'enginyer que havia dirigit la instal·lació de l'en-

llumenat elèctric als carrers de Girona. També s'hi afegí la biblioteca del senyor Narcís Roure i Figueres, notable publicista, especialitzat en l'obra de Balmes. Es tractava d'un important elenc d'obres de filosofia i de literatura, amb un predomini de notables edicions franceses. L'Ajuntament havia pagat aquesta compra amb un vitalici de 1.000 pessetes al mes, del qual el senyor Roure només gaudí un any i mig. Aquest important fons i els llibres nous que l'Ajuntament havia adquirit els anys trenta per a la Biblioteca Municipal, constituïren una important aportació de llibre relativament modern.

Coincidint amb la inauguració de les noves instal·lacions, la corporació municipal prengué l'acord de consignar en el seu pressupost anual la quantitat de 20.000 pessetes per cooperar en el manteniment de la Biblioteca Pública. En aquells moments es tractava d'una quantitat molt important, que permeté atendre moltes despeses de funcionament.

L'acord es prengué a proposta del regidor de Cultura, el senyor Cosme Casas Camps, gran valedor de la Biblioteca. I cal fer notar que la quantitat proposada, que era de 18.000 pessetes, fou millorada pel regidor d'Hisenda, Josep M. Ginès i Pous, el qual l'arrodoní fins a les 20.000.

El canvi que s'operava amb la nova instal·lació era substancial. Era tenir o no tenir biblioteca. Tant per la ubicació en el marc urbà com per la qualitat de l'obra i

del mobiliari, el confort i la funcionalitat, el nou local oferia unes possibilitats d'actuació amplíssimes.

El local que es deixava no havia experimentat cap millora des de l'any 1882. Les mateixes prestatgeries, el mateix mobiliari, tot cada vegada més envellit i més degradat.

Les prestatgeries de fusta eren protegides amb tela metàl·lica, que els donava l'aspecte d'un galliner. Les cadires amb seient de balca i sense braços eren com les de la cuina de la casa més humil. Una petita estufa de llenya era tot el sistema de calefacció de què es disposava. De la il·luminació ja n'hem parlat. Només tenia l'avantatge de no haver-hi comptador, i, per tant, tampoc factura de consum. La sala fosca que ja hem esmentat acusava la proximitat de la carboneria, que aquests dies és molt visitada per la seva integració en l'itinerari de l'exposició floral. En aquest recinte tan poc acollidor els lectors eren escassos, pràcticament inexistents. Es pot dir que només funcionava el servei de préstec, i encara en unes proporcions reduïdíssimes.

El local que s'inaugurava el dia de Sant Narcís de l'any 1951 presentava un aspecte totalment diferent. Bona il·luminació i calefacció central. Una sala de lectura espaiosa i confortable, mobiliari còmode i de la millor qualitat. Prestatgeries obertes a l'abast del públic. Un emplaçament cèntric i de fàcil accés. En una sala de semblants proporcions que la de lectura s'hi col·locà el fons antic. Els lloms de pergami hi donaven un ca-

ràcter molt especial. Aquesta particularitat justificava la denominació de «Sala de Pergamins» amb què es distingí aquest espai dins la Biblioteca.

La instal·lació era realment exemplar i sorprenia els qui la visitaven. Tenia un to totalment diferent al dels altres centres oficials. El director general d'Arxius i Biblioteques no pogué estar-se de manifestar que es tractava de la millor biblioteca de capital de província, fora d'alguna de les universitàries; i afegí textualment: «això no ho diuen vostès que en són part interessada, sinó jo que sóc imparcial i que les conec totes».

La millora de la ubicació i de les instal·lacions, a més de la modernització del fons bibliogràfic, es va fer notar immediatament amb la utilització dels serveis. Els cinquanta seients que en el primer moment s'oferien a la sala de lectura eren ocupats constantment i el servei de préstec era intensament utilitzat.

La Sala de Pergamins es convertí en el centre de la vida cultural gironina. Les actuacions eren continues; unes, organitzades per la mateixa Biblioteca, altres, per diverses entitats culturals o docents. Conferències, concerts, sessions acadèmiques, jornades d'estudis, exposicions... Aquella sala va ser el marc de la segona edició de l'exposició de flors que s'ha anat celebrant a la ciutat en aquesta estació primaveral.

L'ambient creat en la Sala de Pergamins, que atreia una notable concurrència, motivà el millor coneixement dels serveis bàsics i primordials de la Biblio-

teca i ajudà a intensificar la concurrència de lectors i d'usuaris del servei de préstec.

A poc a poc s'anirien millorant els serveis. L'any 1956 s'hi instal·là el telèfon. Després arribà un aparell lector de microfilms. Més tard, una calculadora que permetia practicar no gaire res més que les quatre operacions; però la seva presència era molt significativa, car quan la consignació anual per a totes les despeses era de 400 pessetes, de poca cosa hauria servit la màquina de calcular. Es comprà una guillotina. Quan arribà la primera fotocopiadora ja semblava que havíem entrat en una nova era.

El 4 de febrer de 1956 s'inaugurava una magnífica sala de lectura infantil i juvenil. S'adequà en un gràcil pavelló, annex a l'Hospici, que en altre temps havia servit de departament de lactants. Decoració alegre, mobiliari proporcionat, colors vistosos, llum a dojo, grans finestres a l'exterior. La nova sala tingué una gran acceptació.

Aviat es va fer notar la falta d'espai, tant per col·locar els nous llibres que ingressaven com per augmentar les places de lectura d'acord amb la demanda. La possibilitat d'adquisicions anava millorant any rere any i aquest increment i modernització del fons bibliogràfic es feia notar considerablement en les estadístiques de lectura i de préstec.

S'acusava la insuficiència d'espai, tant per encabir les noves adquisicions com per atendre la concurrèn-

cia de lectors, o per al desenvolupament de les tasques de recepció, classificació i catalogació dels nous ingressos.

L'any 1963 s'inaugurava el nou edifici de la Llar Infantil al puig d'en Roca i en buidar-se el vell casal s'oferien àmplies possibilitats per a l'expansió de la Biblioteca.

Es construí el dipòsit de llibres que la Biblioteca compartiria amb l'Arxiu Històric. En realitat es tractava d'un nou edifici dintre les parets de l'edifici antic. Són set plantes de 7 x 21 m amb prou solidesa per suportar les prestatgeries que en aquell moment es consideraven més que suficients i amb una llarga visió de futur. En aquella avinentesa, no es podia sospitar que en pocs anys les previsions haurien quedat curtes i que l'ampli espai tornaria a resultar insuficient. L'estructura no s'havia calculat per suportar el sistema de *compactus*, cosa que feia inviable el que hauria estat la millor solució. Quan, pels anys vuitanta, l'Arxiu se separà de la Biblioteca i passà a ocupar local propi a l'antic convent de Sant Josep, la Biblioteca tornà a disposar d'espai suficient per a la seva normal i progressiva expansió.

La Sala de Pergamins es transformà en una segona sala de lectura i cessà, temporalment, l'activitat d'extensió cultural que s'hi realitzava.

Es disposà una gran sala de lectura infantil i juvenil en substitució de la que s'havia inaugurat l'any

1956 i que va desaparèixer en ser venut, en pública subhasta, el solar sobre el qual estava edificat aquell pavelló, amb el qual es complien els plans de venda de terrenys que la Diputació tenia preestablerts.

També aquell mateix any 1963 es pogueren adequar despatxos, i sales de catalogació i d'investigadors.

L'any 1966 s'inaugurava amb gran solemnitat la Casa de Cultura de la qual la Biblioteca havia estat l'embrió. Coincidí amb la celebració del II Congrés Nacional (ara en diríem estatal) de Biblioteques que durant una setmana aplegà a Girona més de dos-cents bibliotecaris vinguts de totes les províncies de l'Estat espanyol. Els congressistes s'emportaren una magnífica impressió de les instal·lacions de la Casa de Cultura, de l'organització de la Biblioteca, de les bel·leses de la ciutat i de les seves comarques, i de les atencions rebudes de la Diputació i de l'Ajuntament de Girona. En aquells moments era president de la Diputació el senyor Joan de Llobet, figura essencial en la gestació de la Casa de Cultura.

Alguns dels congressistes no s'estigueren de manifestar que els havien sorprès dos detalls: que els dos funcionaris de la Biblioteca no estiguessin barallats i que el director del centre en el discurs que pronuncià en l'acte inaugural hagués fet un elogi dels qui el precediren en el càrrec. Es veu que aquestes coses no les consideraven habituals.

Entre els actes celebrats tingué especial transcendència l'exposició de la producció editorial espanyola d'aquell any, amb la particularitat que les editorials que hi participaren van regalar a la Biblioteca la totalitat dels llibres que s'havien exposat. Va representar una important aportació en qualitat, quantitat i modernitat al fons de la Biblioteca.

L'any 1977 es realitzaren noves obres d'ampliació de les instal·lacions, amb la construcció d'un entresolat a la nau que dona al carrer de Fontanilles; amb això es doblava l'extensió de la zona dedicada a despatxos i sales de treball. També les dues sales generals de lectura quedaren ampliades en un 50% i podien oferir seient per a cent-cinquanta lectors.

S'ha de fer notar la incorporació de la biblioteca mèdica dels Oms de Blanes, família de metges que durant segles havien exercit a Tossa i a Blanes. Integren aquest fons dos incunables i valuoses edicions antigues d'obres de medicina.

També es rebé la biblioteca particular del que fou professor de l'Acadèmia Militar de Toledo, el gironí Enric Ventós i Presas. Notable conjunt d'obres de tècnica militar i de ciències aplicades.

El senyor Carles Obiols i Taberner, que havia estat president de l'Audiència de Girona i després de la Territorial de Barcelona, amb la categoria de magistrat del Tribunal Suprem, va fer donació de la seva

biblioteca particular, en la qual predominen les obres jurídiques i humanístiques.

La Biblioteca també va ingressar el fons musical del mestre Josep Baró i Güell.

Al mateix ritme que el local anava adquirint més extensió i que s'anaven modernitzant les instal·lacions, i augmentaven i s'actualitzaven els fons bibliogràfics, també s'anaven posant al dia els mètodes i les eines de treball.

Les referències més antigues del fons bibliogràfic eren en fulls de paper que després es cosien o es relligaven per formar quaderns, llibretes o fins i tot petits llibres. Més endavant s'utilitzaren fitxes de paper de barba, en format octau.

Ja en aquest segle s'adoptà un tipus de fitxa de cartolina d'un color groguenc, amb una pauta impresa que indicava els elements d'identificació de cada llibre. El format també era l'octau.

Pels anys quaranta començaren a utilitzar-se les fitxes que s'anomenaven de format universal (12,5 × 7,5 cm). Eren de color blanc i ratllades per facilitar l'escriptura a mà. Quan es disposà de màquina d'escriure s'adoptaren les fitxes sense ratllar, només amb una ratlla a la part superior per remarcar l'encapçalament.

L'any 1944 es començà a redactar el fitxer de matèries, pel sistema de classificació decimal universal. Fins a aquell moment només es disposava de fitxer

d'autors. L'any 1953 s'inicià el fitxer alfabètic de matèries.

Fins a finals de la dècada dels quaranta encara s'escrivia utilitzant el tinter, la ploma de tremp, la sorra i el paper assecant. L'any 1949 es comprà la primera màquina d'escriure, una Hispano-Olivetti M-40, que va servir durant molts anys. Es va pagar amb uns diners que hi havia dipositats i que eren part dels que l'any 1944 s'havien consignat i justificat *pro formula* per una instal·lació frustrada de la Biblioteca que ja hem esmentat. L'any 1951 es començà a utilitzar el bolígraf.

Durant molts anys la pràctica de l'estalvi va ser tan arrelada i fonamental en el quefer de la Biblioteca que per a les anotacions, còpies de cartes i oficis, i fins i tot algunes fitxes, s'utilitzava el dors d'impresos obsolets que els bibliotecaris obtenien a la Delegació d'Hisenda, per la seva condició d'arxivers d'aquella dependència.

Han transcorregut cent cinquanta anys des de la creació de la Biblioteca. Aquest, relativament llarg, període de temps no ha transcorregut en va. Els canvis s'han fet notar en l'entorn urbanístic i social que l'acull, en els mitjans de comunicació, en les instal·lacions bibliotecàries, en els sistemes de treball, en els criteris de selecció i de catalogació del fons bibliogràfic, en el nombre i la condició del personal que hi treballa i dels lectors que hi concorren, en la mecanització i en la informatització dels serveis.

En el vell local no hi havia res amagat; per dir-ho gràficament, no tenia entranyes. Ara, un complicat sistema de cablejat fa circular la informació per l'interior de parets i paviment, i només tocant unes tecles apareixen en una pantalla les dades que abans s'havien de buscar laboriosament.

La memòria personal dels antics bibliotecaris va ser substituïda per un sistema de fitxes cada vegada més perfeccionat, però que va quedant obsolet pel domini de l'ordinador.

Amb la rapidesa que caracteritza el nostre temps, ens podem preguntar com serà la biblioteca del futur?

Perquè les coses canviïn no cal que passi un segle, ni una dècada, ni un lustre, ni tan sols un any; d'un dia per l'altre tot es va transformant. L'any 1924 el director d'aquesta Biblioteca feia constar que aquí res no variava, que el temps no corria, que tots els dies eren iguals.

Aquella constatació ha estat àmpliament superada per la realitat actual. Ara, més que preguntar-nos com serà la biblioteca del segle XXI, és més coherent plantejar-nos, avui dimecres, com serà la biblioteca de demà dijous?

Desitgem que la nostra Biblioteca Pública de Girona sigui cada dia millor. Cada vegada més ben dotada, millor atesa, més concorreguda i utilitzada. Que els seus serveis siguin cada vegada més sol·licitats i aprofitats, més valorats i apreciats.

Que d'aquí a cinquanta anys, quan se celebri el segon centenari de la fundació de la Biblioteca, se'n pugui fer un balanç totalment positiu i que aquells que hi participin tinguin un pietós record per als que ja no hi serem.

En els vint-i-cinc anys des de la primera edició d'aquesta conferència, les biblioteques públiques gironines han fet un salt quantitatiu i qualitatiu important per compassar el seu batec al de la societat que serveixen.

El cor del Sr. Enric Mirambell es va aturar el 2020.

Diputació de Girona

175

Biblioteca Pública
de Girona
Carles Rahola

**Generalitat
de Catalunya**